

ПРОГРАМА ЗА ЗАКРЕПНУВАЊЕ НА БАЛКАНСКИОТ РИС (*Lynx lynx balcanicus*)

ТЕРЕНСКИ ПРИРАЧНИК
ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА
ТРАГИ И ЖРТВИ ОД РИС

euRONATUR

Проектот „Програма за закрепнување на балканскиот рис“ е програма за проучување и заштита на балканскиот рис и неговите природни живеалишта. Во тек е имплементацијата на втората фаза која ќе трае до крајот на 2012 година, додека првата фаза започна во 2006 година. Оваа програма заеднички се спроведува досега во Македонија и Албанија а во иднина се планира спроведувањето да се прошири и во останатите балкански држави (Црна Гора и Косово) каде балканскиот рис сеуште се среќава. Имплементацијата на овој проект е помогната од нашите партнери и експерти од организациите “KORA” од Швајцарија и “Euronatur” од Германија а финансиран од Швајцарската фондација “MAVA”.

Повеќе информации за проектот и неговата реализација може да добиете на веб-страниците: www.mes.org.mk, www.prne.org и на веб-страницата на комитетот за балканскиот рис: <http://www.catsg.org/balkanlynx>.

РИСОТ Е НАШ НАЦИОНАЛЕН СИМБОЛ И ГОРДОСТ НА БАЛКАНСКИТЕ ПЛАНИНИ. НЕГОВИОТ ОПСТАНОК Е ДОВЕДЕН ВО ПРАШАЊЕ И Е ВО НАШИ РАЦЕ. СОВЕСТА И СВЕСТА НА ЛУЃЕТО СЕ ГЛАВНИ ФАКТОРИ ЗА НЕГОВ ОПСТАНОК.

РАСПРОСТРАНУВАЊЕ И БРОЈНОСТ

Ги населува густите шуми и тешко достапните области во Западна Македонија, пред сè во планинскиот појас кој се протега по должина на македонско-албанската граница. Се претпоставува дека во Македонија живеат 30-35 единки на рисот, а 80-100 на целиот Балкан. Малата бројност укажува на тоа дека популацијата на балканскиот рис е на работ на опстанок односно одржливост.

ОПИС

Долг е 80-130 см, висок околу 65 см, а тежок 12-30 kg. Мажјаците се покрупни и за околу 25% потешки од женките. Бојата на крзното е жолтеникаво-кафенкаста до црвенкасто-сива. Крзното е дамчесто, но постојат и примероци без дамки. Има кратка опашка, долги нозе кои се потпираат на широки шепи, краток врат, округла глава, како и триаглести уши кои на врвот завршуваат со перчиња долги и до 4 см. Рисот има 28 заби.

ИСХРАНА

Пленот на рисот варира од глодачи и птици до ситни чепункари. Сепак, основна храна за рисот се зајците и ситните чепункари (диви кози и срни). Исхраната на

рисот варира сезонски, како што варира и достапноста на пленот.

РАЗМНОЖУВАЊЕ

Женките достигнуваат полова зрелост на возраст од 24 месеци, а машките на возраст од 30 месеци. Парењето се одвива од февруари до средината на април. Бременоста трае 67-74 дена, по што женката раѓа 1-5, најчесто 2-3 млади. На возраст од 10 месеци младенчињата ја напуштаат мајката.

ЕКОЛОГИЈА

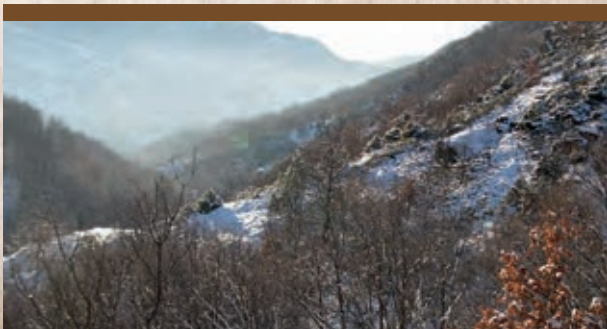
Типично самотно животно, кое се среќава со други рисови единствено во сезоната на парење. Окупира голема територија (20-2000 km²) и истата ја обележува со урина или жлездест секрет. Во Македонија, територијата на рисот Марко (фатен, обележан и пуштен во НП Маврово) изнесува околу 360 km² што претставува половина од територијата на националниот парк. Рисот главно е ноќно активно животно. За една ноќ може да помине 1-45 km. Нема природни непријатели, па во природа може да живее и до 17 години.

СТАТУС

Законот за ловство (Службен весник на РМ 20/96) го одредува рисот за заштитен дивеч и неговиот лов е трајно забранет. Рисот е заштитен и со неколку меѓународни конвенции, кои се ратификувани од Република Македонија: бернска конвенција, Директивата на Европската Унија за хабитати и видови, конвенцијата за меѓународна трговија со загрозени видови (CITES) и др.

ЗАКАНИ

Рисот е изложен на најразновидни закани, кои во најголем број произлегуваат од човекот. Како посериозни би ги издвоиле криволовството, малиот репродуктивен потенцијал, малубројната популација, како на рисот така и на неговиот плен и уништувањето на живеалиштата (особено шумите) кои ги населува рисот.

ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ТРАГИ ОД РИС

Траги од рис најчесто можат да се забележат во снег и тоа во сезоната на парење (февруари – април). Измет и влакна од рис е потешко да се пронајдат, тие најчесто се закопани под лисја и трева околу жртвата или на места каде рисот лежел. Рисот не прави специјални дувла, туку користи дупки и шуплини во карпи или паднати дрвја на непристапни места.

СТАПАЛКИ ВО СНЕГ

Округли стапалки со дијаметар од 7 до 9 см.

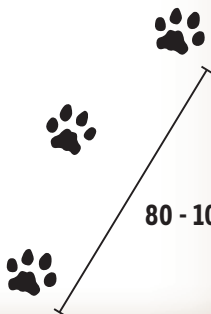
Расчекорот се движи од 80 до 100 см.

7 - 8 cm

8 - 9 cm

80 - 100 cm

Рисот Марко со уловен плен во НП Маврово

Дувлата на рисот може да се дупки во карпи, под паднати дрвја итн.

Изметот е темен по боја во неколку парчиња и закопан близу жртвата. Има доста остра миризба.

ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ЖРТВИ ОД РИС

ПЛЕН

Пленот на рисот се состои од диви животни: срната, дивата коза, зајакот, поретко лисицата, куната, лештарка, тетреб, јазовец и ретко домашни (кози и овци).

Рисот убива со угриз во вратот. Освен неколку дупчиња од забите нема видливи големи рани.

Остри гребаници по телото на пленот. Кожата е расечена.

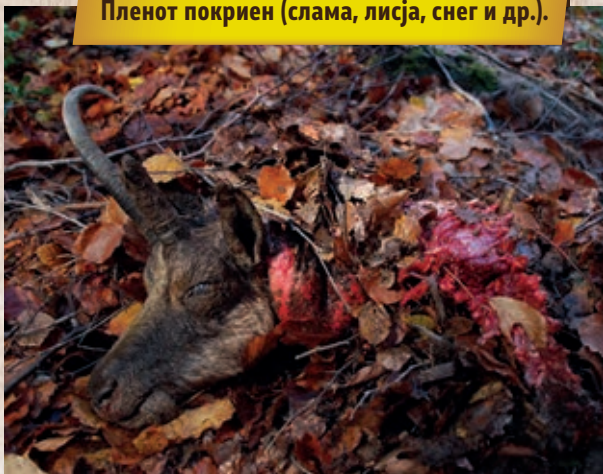

**Пленот е покриен (слама, лисја, снег и сл.),
односно сокриен од мршојадни животни.**

Пленот покриен (слама, лисја, снег и др.).

**По подолга исхрана, кожата е често превртена
и цела, бидејќи рисот не се исхранува со неа.**

Желудникот и цревата НИКОГАШ не се изедени (освен ако друго животно не го посетило пленот).

Пленот најчесто го јаде од задната страна (бутот).

Најчесто не фалат делови од телото. Сите коски се на место, поврзани и несокршени.

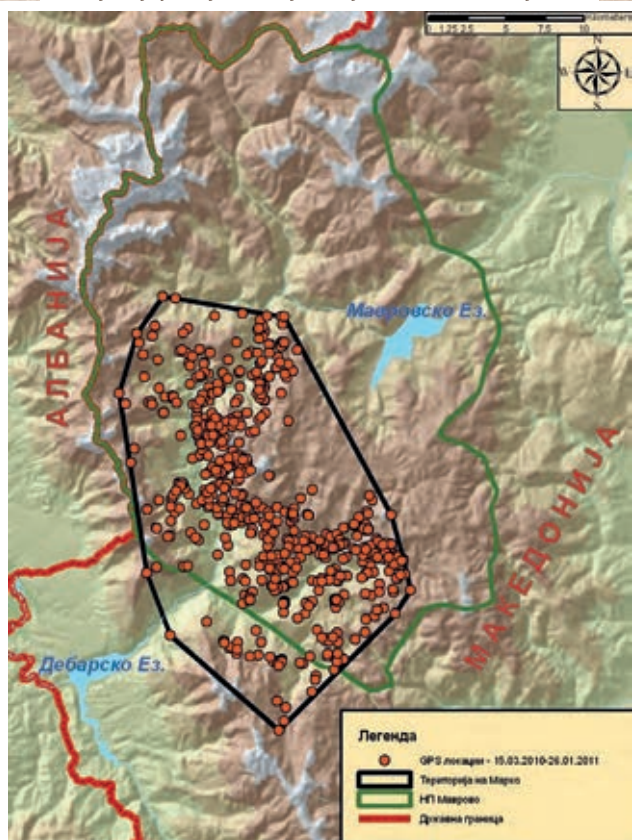

Коските се "исчистени" и на нив нема месо.

Територија на рисот Марко во рамките на НП Маврово

**Рисот како и сите останати предатори
лови за да се прехрани себеси или
своите малечки. Тој не е крволочен и
не убива повеќе од што може да изеде.**

**Многу често, други животни
(мршојади) му го јадат (крадат) пленот
на рисот па тој е приморен да улови
нова жртва.**

**Со уловот на рисот се хранат многу диви животни
како волк, лисица, куна, мечка, орли, гаврани и
др. а, понекогаш и кучиња скитници.**

Доколку сретнете рис, траги од рис или идентификувате жртва од рис, ве молиме пополнете го формуларот и пратете го на адреса: бул. Кузман Ј. Питу 28, 3/7, 1000 Скопје, или контактирајте не на некои од подолу наведените броеви. Вашиот придонес ќе биде од огромно значење на мониторингот и заштитата на балканскиот рис.

ВИДЕН РИС

Дата: _____ Координати X: _____ /Y: _____

Надморска висина _____ m

Име на локалитет: _____ Општина: _____

Опис на локалитетот на набљудување: _____

(шума, числина, карпи, оддалеченост од шума, од ѕраг, итн.)

Време на набљудување _____ на растојание од: _____ m

Набљудуван со: око двоглед телескоп

друго _____

Временски услови при набљудување: _____

НАЈДЕНИ ТРАГИ ОД РИС

Дата: _____ Координати X: _____ /Y: _____

Надморска висина _____ m

Име на локалитет: _____ Општина: _____

Опис на локалитетот на набљудување: _____

(шума, числина, карпи, оддалеченост од шума, од ѕраг, итн.)

една стапалка трага измет влакна

друго _____

Површина (снег, мека ѓодлога, кал, итн.): _____

НАОД НА ЖРТВИ ОД РИС

Дата: _____ Координати X: _____ /Y: _____

Надморска висина _____ m

Име на локалитет: _____ Општина: _____

Опис на локалитетот на набљудување: _____

(шума, числина, карпи, оддалеченост од шума, од ѕраг, итн.)

Кој вид е жртвата: _____ мажјак женка

Возраст (ако е возможна процена): мало млада возрасна

Состојба на телото: _____

жртвата е изедена _____ % свежа не е свежа

Животното мрда: да не

Животното покриено (со ѓрева, лисја, снег): да не

Делови од телото фалат: да не Кои: _____

Забелешки: _____

ПРОНАЈДЕН Е МРТОВ РИС

мажјак женка   Возраст: мало млад возрасен
Дата: _____ Координати X: _____ /Y: _____
Надморска висина _____ m
Име на локалитет: _____ Општина: _____
Опис на локалитетот на набљудување: _____

(шума, числина, карпи, оддалеченост од шума, од ѕрад, итн.)

ДАЛИ СТЕ НАПРАВИЛЕ ИЛИ ЗЕМАЛЕ НЕКОЈА ОД СЛЕДНИТЕ РАБОТИ:

Фотографии Снимка Цртеж Влакна
 Измет Труп

Име и презиме: _____

Адреса: _____

Контакти (тел., е-пошта): _____

ВАЖНО

**ВО СЛУЧАЈ ДА НАЈДЕТЕ МРТОВ РИС
ИЛИ СВЕЖА ЖРТВА ВЕ МОЛИМЕ
ВЕДНАШ ДА КОНТАКТИРАТЕ ЛИЦЕ
ОД ТИМОТ ЗА РИС:**

АЛЕКСАНДАР СТОЈАНОВ

(070/932 205)

ДИМЕ МЕЛОВСКИ

(078/393 436)

ЃОРГИ ИВАНОВ

(078/349 111)

contact@mes.org.mk

Сите фотографии приложени во публикацијава
се во сопственост на МЕД